

Apvienoto Nāciju Organizācija		CRPD/C/GC/3
	ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām	<p>Izpl.: Vispārīgi noteikumi 2016. gada 25. novembris</p> <p>Oriģināls: angļu valodā</p>

Personu ar invaliditāti tiesību komitejas

Vispārējais komentārs Nr. 3 (2016) par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti

1. Šo vispārējo komentāru sagatavoja Personu ar invaliditāti tiesību komiteja saskaņā ar Komitejas reglamenta 47. pantu, kurā teikts, ka Komiteja var sagatavot vispārējus komentārus, pamatojoties uz dažādiem Konvencijas pantiem un noteikumiem, lai palīdzētu dalībvalstīm izpildīt savus ziņošanas pienākumus, kā arī saskaņā ar tās darba metožu 54.–57. punktu.

2. Ir stingri pierādījumi tam, ka sievietes un meitenes ar invaliditāti sastopas ar šķēršļiem gandrīz visās dzīves jomās. Šie šķēršļi rada situācijas, kurās pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti ir vērojama daudzkārtēja un vienlaicīga dažādu veidu diskriminācija, jo īpaši attiecībā uz vienlīdzīgu izglītības, ekonomisko iespēju, sociālās mijiedarbības un tiesiskuma pieejamību, vienlīdzīgu tiesībspējas atzīšanu;¹ un spēju piedalīties politikā un kontrolēt savu dzīvi dažādās dzīves jomās, piemēram, attiecībā uz veselības aprūpi, tostarp dzimumdzīves un reproduktīvās veselības pakalpojumiem, un to, kur un ar ko viņas vēlas dzīvot.

I. Ievads

3. Starptautiskajos un valstu tiesību aktos un politiskajās nostādnēs par invaliditāti vēsturiski ir atstāti novārtā aspekti, kas attiecas uz sievietēm un meitenēm ar invaliditāti. Savukārt tiesību aktos un politiskajās nostādnēs, kurās risināti sieviešu jautājumi, tradicionāli ir ignorēts invaliditātes aspekts. Šī nepamanīšana ir radījusi situāciju, ka pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti ir vērojama daudzkārtēja un vienlaicīga dažādu veidu diskriminācija.² Sievietes un meitenes ar invaliditāti bieži vien tiek diskriminētas dzimuma un/vai invaliditātes dēļ, kā arī citu faktoru dēļ.

4. Šajā vispārējā komentārā tiek izmantoti šādi termini:

- a) “sievietes ar invaliditāti” ir visas sievietes, meitenes un pusaudzes ar invaliditāti;
- b) “dzimums” – ar šo terminu apzīmē gan bioloģiskās atšķirības, gan īpašības, kas sabiedrībā vai kultūrā ir raksturīgas sievietēm vai vīriešiem;
- c) “daudzkārtēja diskriminācija” ir situācija, kurā persona tiek diskriminēta, pamatojoties uz diviem vai vairākiem aspektiem, kā rezultātā diskriminācija ir vēl komplicētāka vai smagāka.³ “Vienlaicīga dažādu veidu diskriminācija” ir situācija, kurā vairāki aspekti mijiedarbojas vienlaikus tā, ka tos nevar nošķirt.⁴ Diskriminācija notiek, pamatojoties uz vecumu, invaliditāti, etnisko piederību, pamatiedzīvotāja statusu, valsts vai sociālo izcelsmi, dzimumu, politiskajiem vai citiem uzskatiem, rasi, bēgļa, migranta vai patvēruma meklētāja statusu, reliģisko piederību, dzimuma izpausmi vai dzimumorientāciju.

¹ Pasaules Veselības organizācija (PVO) un Pasaules Banka, “World Report on Disability” (Ženēva, 2011).

² Sk. www.un.org/womenwatch/enable.

³ Sk. Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejas Vispārējo komentāru Nr. 25 (2004) par īpašiem pagaidu pasākumiem, 12. punktu. 12.

⁴ Turpat, Vispārējais komentārs Nr. 28 (2010) par dalībvalstu pamatpienākumiem saskaņā ar Konvencijas par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu 2. pantu, 18. punkts. 18.

5. Sievietes ar invaliditāti nav vienveidīga grupa. Šīs sievietes var būt pamatdzīvotājas; bēgles, migrantas, patvēruma meklētājas vai valsts iekšienē pārvietotas sievietes; sievietes apcietinājumā (slimnīcā, aprūpes iestādē, bērnu aprūpes vai labošanas iestādē un cietumā); sievietes, kas dzīvo nabadzībā; sievietes, kurām ir atšķirīga etniskā, reliģiskā vai rases piederība; sievietes ar vairākām invaliditātēm un augstu nepieciešamā atbalsta līmeni; sievietes, kurām ir albīnisms; lesbietes, biseksuālas sievietes un transpersonas, kā arī interseksuālas personas. Sieviešu ar invaliditāti daudzveidību nosaka arī visu veidu traucējumi, citiem vārdiem, fiziskais, psihosociālais, garīgais veselības stāvoklis vai maņu traucējumi, kas var izpausties vai neizpausties līdztekus funkcionālajiem ierobežojumiem. Ar invaliditāti saprot sociālās sekas, ko rada atsevišķu traucējumu un sociālās un materiālās vides mijiedarbība, kā norādīts Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 1. pantā.

6. Kopš 80. gadiem ir pakāpeniski mainījušies tiesību akti un politika, un sievietes ar invaliditāti tiek vairāk atzītas. Attīstoties tiesu praksei saskaņā ar Konvenciju par bērnu tiesībām un Konvenciju par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu, ir iezīmējušās vairākas problēmas, kas jārisina attiecībā uz sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, un ieteikumi, kas jāīsteno. Politikas līmenī vairākas Apvienoto Nāciju Organizācijas struktūras ir sākušas risināt jautājumus, ar kuriem saskaras sievietes ar invaliditāti, un tie ir iekļauti vairākās reģionālās stratēģijās, kurās risināta invaliditāti iekļaujoša attīstība.

7. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 6. pants ir izstrādāts, reaģējot uz to, ka netiek atzītas to sieviešu un meiteņu ar invaliditāti tiesības, kuras smagi strādāja, lai līgumā tiktu iekļauts šis pants. Konvencijas 6. pants vēl vairāk stiprina tās nediskriminējošo pieeju, jo īpaši attiecībā uz sievietēm un meitenēm, un tajā tiek prasīts, lai dalībvalstis ne tikai atturētos no diskriminējošām darbībām, bet pieņemtu pasākumus, lai nodrošinātu sieviešu un meiteņu ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu, kā arī veicinātu viņu stāvokļa uzlabošanas pasākumus, atzīstot, ka viņas ir atšķirīgi tiesību subjekti, nodrošinot kanālus, lai uzklautu viņu viedokļus un apzinātu veikto darbību sekas, veicinot viņu pašpārliecību un palielinot viņu spējas un pilnvaras pieņemt lēmumus visās jomās, kas skar viņu dzīvi. Konvencijas 6. pantam jāvirza dalībvalstis ievērot to Konvencijā noteiktos pienākumus veicināt, aizsargāt un ievērot sieviešu un meiteņu ar invaliditāti cilvēktiesības, pamatojoties uz cilvēktiesību pieeju un attīstības perspektīvu.

8. Dzimumu vienlīdzība ir cilvēktiesību centrālais aspekts. Vienlīdzība ir cilvēktiesību pamatprincips, kas ir relatīvs un atkarīgs no konteksta. Lai nodrošinātu sieviešu cilvēktiesības, pirmkārt un galvenokārt ir vispusīgi jāsaprot sociālo struktūru un varas attiecības, kas veido likumdošanas un politisko nostādņu kopumu, kā arī ekonomiskā un sociālā dinamika, ģimenes un kopienas dzīve un priekšstati par kultūru. Dzimumu stereotipi var ierobežot sievietes spēju attīstīt savas prasmes, pilnveidot savu profesionālo karjeru un izvēlēties, kā dzīvot un kādi būs dzīves plāni. Kaitēt var gan naidīgi/negatīvi, gan šķietami labdabīgi stereotipi. Lai veicinātu dzimumu vienlīdzību, kaitīgi dzimumu stereotipi ir jāatpazīst un jārisina. Konvencijā ir iekļauts pienākums visās dzīves jomās apkarot stereotipus, aizspriedumus un kaitīgu praksi attiecībā uz personām ar invaliditāti, tostarp tos, kas balstās uz dzimumu un vecumu.

9. Konvencijas 6. pants ir saistošs diskriminācijas aizlieguma un vienlīdzības noteikums, kas nepārprotami aizliedz diskrimināciju pret sievietēm ar invaliditāti un veicina iespēju vienlīdzību un rezultātu vienlīdzību. Diskriminācija pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti ir iespējama ar lielāku varbūtību nekā pret vīriešiem un zēniem ar invaliditāti un sievietēm un meitenēm bez invaliditātes.

10. Komiteja atzīmē, ka pusi dienas garajā vispārējā apspriedē par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, kura notika Komitejas devītajā sesijā 2013. gada aprīlī, tika iezīmētas vairākas tēmas un identificēti trīs galvenie problēmjautājumi attiecībā uz šo personu cilvēktiesību aizsardzību, proti, vardarbība, seksuālā un reproduktīvā veselība, kā arī tiesības un diskriminācija. Turklāt noslēguma apsvērumos par sievietēm ar invaliditāti Komiteja puda bažas par daudzkārtējas diskriminācijas un vienlaicīgas dažādu veidu diskriminācijas izplatību

pret sievietēm ar invaliditāti;⁵ par diskrimināciju, ko piedzīvojušas sievietes un meitenes ar invaliditāti sava dzimuma, invaliditātes un citu faktoru dēļ⁶, kas nav pienācīgi risināta tiesību aktos un politikas nostādņēs;⁷ par tiesībām uz dzīvību;⁸ par vienlīdzīgu tiesībspējas atzīšanu;⁹ par noturīgu vardarbību pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti,¹⁰ tostarp seksuālu vardarbību¹¹ un varmācību;¹² par piespiedu sterilizāciju;¹³ par sieviešu dzimumorgānu kropļošanu;¹⁴ par seksuālo un saimniecisko ekspluatāciju;¹⁵ institucionalizāciju;¹⁶ par sieviešu ar invaliditāti nepiedalīšanos vai nepietiekamu piedalīšanos lēmumu pieņemšanas procesos¹⁷ sabiedriskajā un politiskajā dzīvē;¹⁸ par dzimumu līdztiesības principu neiekļaušanu invaliditātes politikā;¹⁹ par invaliditātes tiesību principu neesamību dzimumu vienlīdzību veicinošajās politikas nostādņēs²⁰ un par to, ka trūkst vai ir nepietiekams skaits īpašu pasākumu, kas vērsti uz sieviešu ar invaliditāti izglītības un nodarbinātības veicināšanu.²¹

II. Normatīvais saturs

11. Šajā vispārējā komentārā ir sniegta 6. panta interpretācija, kas balstās uz Konvencijas 3. pantā izklāstītajiem vispārējiem principiem, proti, cilvēkam piemītošās cieņas, personīgās patstāvības, tostarp personīgās izvēles brīvības, un personas neatkarības ievērošana; diskriminācijas aizliegums; pilnīga un efektīva līdzdalība un integrācija sabiedrībā; cieņa pret atšķirīgo un personu ar invaliditāti kā cilvēku daudzveidības un cilvēces daļas pieņemšana; iespēju vienlīdzība; pieejamība; vīriešu un sieviešu vienlīdzība un cieņa pret bērnu ar invaliditāti spēju attīstību, kā arī cieņa pret bērnu ar invaliditāti tiesībām saglabāt savu identitāti.

12. Konvencijas 6. pants ir transversāls pants, kas attiecas uz visiem pārējiem Konvencijas pantiem. Tas atgādina dalībvalstīm, ka tām jāiekļauj sieviešu un meiteņu ar invaliditāti tiesības visās Konvencijas īstenošanas darbībās. Jo īpaši ir jāīsteno pozitīvi pasākumi, lai nodrošinātu, ka sievietes ar invaliditāti tiek aizsargātas no daudzkārtējas diskriminācijas un var vienlīdzīgi ar citiem izmantot cilvēktiesības un pamatbrīvības.

6. panta 1. punkts.

13. Konvencijas 6. panta 1. punktā tiek atzīts, ka sievietes ar invaliditāti tiek pakļautas dažādu veidu diskriminācijai, un saistībā ar to tiek prasīts dalībvalstīm veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka viņas pilnībā un vienlīdzīgi izmanto visas cilvēktiesības un pamatbrīvības. Konvencija atsaucas uz 5. panta 2. punktā minēto daudzkārtējo diskrimināciju, kurā dalībvalstīm tiek prasīts ne tikai aizliegt jebkāda veida diskrimināciju invaliditātes dēļ, bet arī aizsargāt pret diskrimināciju jebkāda iemesla dēļ.²² Komiteja savā tiesu praksē ir iekļāvusi

⁵ Sk., piemēram, CRPD/C/SLV/CO/1, 17. punktu un CRPD/C/UKR/CO/1, 9. punktu.

⁶ Sk., piemēram, CRPD/C/AUT/CO/1, 17. punktu un CRPD/C/ECU/CO/1, 16. punktu.

⁷ Sk., piemēram, CRPD/C/BRA/CO/1, 16. punktu un CRPD/C/EU/CO/1, 20. punktu.

⁸ Sk., piemēram, CRPD/C/MEX/CO/1, 34. punktu un CRPD/C/AZE/CO/1, 18. punktu.

⁹ Sk., piemēram, CRPD/C/ARG/CO/1, 31. punktu.

¹⁰ Sk., piemēram, CRPD/C/BEL/CO/1, 30. punktu.

¹¹ Sk., piemēram, CRPD/C/AUS/CO/1, 16. punktu un CRPD/C/CHN/CO/1 un Corr.1, 57., 65. un 90. punktu.

¹² Sk., piemēram, CRPD/C/SLV/CO/1, 37. punktu un CRPD/C/CZE/CO/1, 34. punktu.

¹³ Sk., piemēram, CRPD/C/MUS/CO/1, 29. punktu un CRPD/C/NZL/CO/1, 37. punktu.

¹⁴ Sk., piemēram, CRPD/C/GAB/CO/1, 40. punktu un CRPD/C/KEN/CO/1, 33. punktu.

¹⁵ Sk., piemēram, CRPD/C/DOM/CO/1, 32. punktu un CRPD/C/PRY/CO/1, 17. punktu.

¹⁶ Sk., piemēram, CRPD/C/HRV/CO/1, 23. punktu un CRPD/C/SVK/CO/1, 55. punktu.

¹⁷ Sk., piemēram, CRPD/C/QAT/CO/1, 13. punktu un CRPD/C/ECU/CO/1, 12. un 16. punktu.

¹⁸ Sk., piemēram, CRPD/C/CRI/CO/1, 13. punktu un CRPD/C/ECU/CO/1, 16. punktu.

¹⁹ Sk., piemēram, CRPD/C/SWE/CO/1, 13. punktu un CRPD/C/KOR/CO/1, 13. punktu.

²⁰ Sk., piemēram, CRPD/C/AZE/CO/1, 16. punktu un CRPD/C/ESP/CO/1, 21. punktu.

²¹ Sk., piemēram, CRPD/C/DNK/CO/1, 18. punktu un CRPD/C/NZL/CO/1, 16. punktu.

²² Sk. Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejas Vispārējo komentāru Nr. 25, 12. punktu. 12.

atsauci uz pasākumiem, kas jāīsteno, lai vērstos pret daudzkārtēju un vienlaicīgu dažādu veidu diskrimināciju.²³

14. Konvencijas 2. pantā ir noteikts, ka “diskriminācija invaliditātes dēļ” nozīmē jebkāda veida nošķiršanu, izslēgšanu vai ierobežošanu invaliditātes dēļ, kuras mērķis ir traucēt vai pilnībā nepieļaut visu politisko, ekonomisko, sociālo, kultūras, pilsonisko vai citu cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai īstenošanu vienlīdzīgi ar citiem, vai kurai ir tādas sekas. Tā ietver visas diskriminācijas formas, tostarp saprātīga pielāgojuma atteikumu. Konvencijas par jebkādas sievietes diskriminācijas izskaušanu 1. pantā noteikts, ka termins “sieviešu diskriminācija” nozīmē jebkādas atšķirības, izņēmumus vai ierobežojumus dzimuma dēļ, kuru sekas vai mērķis ir tāds, ka tiek apgrūtināta vai pilnībā liegta sievietes cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšana vai sievietēm tiek apgrūtināta vai pilnībā liegta minēto tiesību un brīvību izmantošana vai īstenošana politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras, pilsonisko tiesību vai jebkurā citā jomā neatkarīgi no viņu ģimenes stāvokļa un pamatojoties uz vīriešu un sievietes vienlīdzības principu.

15. Konvencijas par personu ar invaliditāti 2. pantā noteikts, ka “saprātīgs pielāgojums” nozīmē vajadzīgās un atbilstošās izmaiņas un korekcijas – ja tās konkrētā gadījumā ir nepieciešamas un neuzliek nesamērīgu vai nepamatotu slogu –, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem var izmantot vai īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības. Attiecīgi saskaņā ar Konvencijas 5. panta 2. punktu dalībvalstīm ir jāgarantē personām ar invaliditāti vienlīdzīga un efektīva tiesiskā aizsardzība pret diskrimināciju jebkāda iemesla dēļ. Nesenajā tiesu praksē Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja ir sniegusi atsauci uz saprātīgu pielāgojumu saistībā ar sievietes ar invaliditāti darba iespējām.²⁴ Pienākums nodrošināt saprātīgu pielāgojumu ir *ex nunc* pienākums, kas nozīmē, ka tas piemērojams no brīža, kad persona konkrētā situācijā to pieprasa, lai vienlīdzīgi izmantotu savas tiesības attiecīgajā kontekstā. Ja netiek nodrošināts saprātīgs pielāgojums sievietēm ar invaliditāti, tā varētu būt diskriminācija saskaņā ar 5. un 6. pantu.²⁵ Saprātīgs pielāgojums varētu būt, piemēram, pieejama telpa darba vietā, ko sieviete ar invaliditāti varētu izmantot, lai barotu bērnu ar krūti.

16. Ar jēdzienu “vienlaicīga dažādu veidu diskriminācija” saprot to, ka personas piedzīvo diskrimināciju nevis kā vienveidīgas grupas locekļi, bet gan drīzāk kā indivīdi, kuriem ir daudzdimensiju identitātes, statusa un dzīves apstākļu slāņi. Tiek atzīti personu nelabvēlīgie dzīves apstākļi un pieredze, ko radījusi daudzkārtēja un vienlaicīga dažādu veidu diskriminācija, tāpēc nepieciešami mērķtiecīgi pasākumi, kas jāveic attiecībā uz apkopotu datu vākšanu, konsultācijām, politikas veidošanu, diskriminācijas novēršanas politikas īstenošanu un efektīvu aizsardzības līdzekļu nodrošināšanu.

17. Diskriminācija pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti var izpausties dažādos veidos: a) tieša diskriminācija; b) netieša diskriminācija; c) asociatīva diskriminācija; d) saprātīga pielāgojuma atteikums un e) strukturāla jeb sistēmiska diskriminācija. Neatkarīgi no diskriminācijas veida tās ietekmē tiek pārkāptas sievietes ar invaliditāti tiesības.

a) Tiešā diskriminācija notiek, ja pret sievietēm ar invaliditāti izturas mazāk labvēlīgi nekā pret citām personām līdzīgā situācijā tāda iemesla dēļ, kas aizliedz diskrimināciju. Šeit ietilpst arī aizliegtu iemeslu dēļ veikta kaitējoša darbība vai bezdarbība, ja nav līdzīgu situāciju, ko salīdzināt.²⁶ Piemēram, tieša diskriminācija ir tad, ja tiesas procesā tiek noraidītas sievietes ar garīgiem vai psihosociāliem traucējumiem liecības viņu rīcībspējas dēļ, tādējādi liedzot šīm sievietēm taisnīgumu un efektīvu tiesisko aizsardzību kā vardarbības upuriem.

²³ Sk. tostarp CRPD/C/MUS/CO/1, CRPD/C/BRA/CO/1, CRPD/C/CZE/CO/1, CRPD/C/DNK/CO/1, CRPD/C/AUS/CO/1, CRPD/C/SWE/CO/1 un CRPD/C/DEU/CO/1.

²⁴ Sk., piemēram, CEDAW/C/HUN/CO/7-8 un Corr.1, 45. punktu. 45.

²⁵ Personu ar invaliditāti tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 2 (2014) par pieejamību.

²⁶ Sk. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 20 (2009) par diskriminācijas aizliegumu ekonomiskajās, sociālajās un kultūras tiesībās, 10. punktu. 10.

b) Netiešā diskriminācija attiecas uz nomināli neitrāliem tiesību aktiem, politiku vai praksi, kas tomēr nesamērīgi negatīvi ietekmē²⁷ sievietes ar invaliditāti. Piemēram, var šķist, ka veselības aprūpes iestādes ir neitrālas, tomēr tās kļūst diskriminējošas, ja netiek ierīkotas pieejamas apskates kušetes ginekoloģisko skrīningu veikšanai.

c) Asociatīva diskriminācija ir diskriminācija pret personu, pamatojoties uz tās saistību ar personu ar invaliditāti. Bieži vien asociatīvu diskrimināciju piedzīvo sievietes, kas pilda aprūpētāja lomu. Piemēram, bērna ar invaliditāti māti var diskriminēt iespējama darba devējs, kas baidās, ka viņa varētu mazāk strādāt vai nebūt pieejama darbā sava bērna dēļ.

d) Saprātīga pielāgojuma atteikums ir diskriminācija, kas rodas, ja attiecīgie uzlabojumi vai pielāgojumi (kas nerada nesamērīgu vai lieku apgrūtinājumu) tiek atteikti, lai arī tie ir nepieciešami, lai nodrošinātu, ka sievietes ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem var īstenot savas cilvēktiesības un pamatbrīvības.²⁸ Piemēram, var uzskatīt, ka sievietei ar invaliditāti ir atteikts saprātīgs pielāgojums, ja viņa nevar veselības aprūpes iestādē veikt mamogrāfiju tā iemesla dēļ, ka fiziski nevar iekļūt ēkā.

e) Strukturālā jeb sistēmiskā diskriminācija izpaužas slēptā vai atklātā veidā kā diskriminējoša iestāžu uzvedība, diskriminējošas tradīcijas kultūrā un diskriminējošas sociālās normas un/vai noteikumi. Kaitīgi stereotipi attiecībā uz dzimumu un invaliditāti, kas var izraisīt šādu diskrimināciju, ir nesaraujami saistīti ar politikas, noteikumu un pakalpojumu trūkumu, jo īpaši attiecībā uz sievietēm ar invaliditāti. Piemēram, pamatojoties uz stereotipiem par dzimumu apvienojumā ar invaliditāti, sievietes ar invaliditāti var sastapties ar šķēršļiem, ziņojot par vardarbību, piemēram, policija, prokurori un tiesa var viņām neticēt vai noraidīt viņu ziņojumus. Arī kaitīgas ierāžas ir stingri saistītas ar sociāli veidotajām dzimumu lomām un varas attiecībām un tās stiprina, kas var izpausties kā negatīva uztvere vai diskriminējoša attieksme pret sievietēm ar invaliditāti, piemēram, ticējums, ka ar HIV/AIDS inficēti vīrieši var izārstēties, stājoties dzimumattiecībās ar sievietēm ar invaliditāti.²⁹ Ja valsts amatpersonām, ja tie būtu skolotāji, veselības aprūpes sniedzēji, policisti, prokurori vai tiesneši, un plašai sabiedrībai kopumā trūkst zināšanu, apmācības un politisko nostādņu, lai novērstu kaitīgos stereotipus par sievietēm ar invaliditāti, tas bieži vien rada tiesību pārkāpumu.

18. Sievietes ar invaliditāti tiek pakļautas daudzkārtējai diskriminācijai ne tikai publiskajā telpā, bet arī privātajā vidē, piemēram, ģimenē vai saistībā ar privātajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Starptautiskajās cilvēktiesībās jau sen ir noteikta dalībvalstu atbildība par diskrimināciju, ko īsteno privātie, nevalstiskie dalībnieki.³⁰ Dalībvalstīm ir jāpieņem tiesību normas un procedūras, kurās skaidri tiek atpazīta daudzkārtēja diskriminācija, lai nodrošinātu, ka, nosakot atbildību un tiesiskās aizsardzības līdzekļus, tiek izvērtētas sūdzības, kas iesniegtas, pamatojoties uz vairākām diskriminācijas formām.

²⁷ Turpat.

²⁸ Sk. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 2. pantu.

²⁹ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 24. punktu.

³⁰ Sk. Cilvēktiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 18 (1989) par diskriminācijas aizliegumu 9. punktu un Vispārējā komentāra Nr. 28 (2000) par sieviešu un vīriešu tiesību vienlīdzību 31. punktu; Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 20 11. punktu; Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejas Vispārējā komentāra Nr. 25 (2000) par diskriminācijas rases dēļ dzimuma aspektiem 1. un 2. punktu.

6. panta 2. punkts.

19. Konvencijas 6. panta 2. punkts skar jautājumu par sieviešu pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu. Tiek pieņemts, ka Konvencijā noteiktās tiesības sievietēm var garantēt, ja dalībvalstis cenšas sasniegt un veicināt šīs tiesības, izmantojot atbilstīgus līdzekļus un visās Konvencijas darbības jomās.

20. Saskaņā ar Konvenciju dalībvalstis veic “visus atbilstošos pasākumus”, lai visām personām ar invaliditāti garantētu šajā konvencijā noteikto cilvēktiesību un pamatbrīvību pilnīgu īstenošanu un izmantošanu. Tie var būt likumdošanas, izglītības, administratīvie, kultūras, politiskie, lingvistiskie vai cita veida pasākumi. Pasākumi ir atbilstoši, ja tiek ievēroti šīs konvencijas principi, tostarp mērķis garantēt sievietēm ar invaliditāti šajā konvencijā noteikto cilvēktiesību un pamatbrīvību īstenošanu un izmantošanu. Pasākumi var būt pagaidu vai ilglaicīgi, un ar tiem jāpārvar *de jure* un *de facto* nevienlīdzība. Lai pārvarētu strukturālu jeb sistēmisku daudzkārtējo diskrimināciju, var būt nepieciešami īpaši pagaidu pasākumi, piemēram, kvotas, savukārt, lai nodrošinātu sievietes ar invaliditāti vienlīdzīgu piedalīšanos visās dzīves jomās, svarīgi ir īstenot ilgstošus pasākumus, piemēram, tiesību aktu un politikas reformu, lai panāktu sieviešu ar invaliditāti būtisku vienlīdzību.

21. Visiem pasākumiem ir jānodrošina sieviešu ar invaliditāti pilnvērtīga attīstība, stāvokļa uzlabošanās un tiesību un iespēju paplašināšana. Lai arī attīstība attiecas uz ekonomisko izaugsmi un nabadzības izskaušanu, tā neaprobežojas tikai ar šīm jomām. Lai sievietēm ar invaliditāti nodrošinātu pilnīgu ekonomisko neatkarību, atbilstīgi varētu būt ar dzimumu un invaliditātes aspektiem saistītie attīstības pasākumi – tostarp izglītības, nodarbinātības, ienākumu radīšanas un vardarbības apkarošanas jomā, savukārt attiecībā uz veselību un piedalīšanos politikā, kultūrā un sportā ir nepieciešami papildu pasākumi.

22. Lai uzlabotu sieviešu ar invaliditāti stāvokli un paplašinātu viņu iespējas un tiesības, pasākumu mērķis nedrīkst būt tikai attīstība – tam jābūt sieviešu ar invaliditāti stāvokļa uzlabošanai visas dzīves garumā. Nepietiek tikai ar to, ka attīstības pasākumu izstrādē tiek ņemtas vērā sievietes ar invaliditāti; drīzāk sievietēm ar invaliditāti ir jāspēj piedalīties sabiedriskajā dzīvē un jāsniedz savs ieguldījums.

23. Saskaņā ar cilvēktiesību pieeju iespēju un tiesību nodrošināšana sievietēm ar invaliditāti nozīmē to, ka tiek veicināta viņu līdzdalība sabiedriskajos lēmumu pieņemšanas procesos. Sievietēm un meitenēm ar invaliditāti vēsturiski ir bijis daudz šķēršļu piedalīties sabiedriskajā lēmumu pieņemšanā. Ņemot vērā nevienlīdzīgo spēku samēru un dažādas diskriminācijas formas, sievietēm ir bijis mazāk iespēju nodibināt organizācijas vai iesaistīties organizācijās, kas var pārstāvēt sieviešu un personu ar invaliditāti vajadzības. Dalībvalstīm tieši jāsniedz sievietes un meitenes ar invaliditāti un jāizstrādā atbilstīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka tiek pilnībā ņemtas vērā viņu skatījums un ka pret viņām netiks īstenotas represijas par to, ka viņas izsaka savu viedokli un bažas, jo īpaši saistībā ar reproduktīvo un seksuālo veselību un tiesībām, kā arī par vardarbību dzimuma dēļ, tostarp dzimumnoziegumiem. Visbeidzot dalībvalstīm ir jāveicina sieviešu ar invaliditāti pārstāvošo organizāciju līdzdalība, ne tikai ar invaliditāti saistīto konsultatīvo iestāžu un mehānismu līdzdalība.³¹

III. Dalībvalstu pienākumi

24. Konvencijas dalībvalstu pienākums ir ievērot, aizsargāt un īstenot sieviešu ar invaliditāti tiesības saskaņā gan ar 6. pantu, gan ar visām citām materiālām tiesību normām, lai garantētu viņām iespēju izmantot un īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības. Šie pienākumi nozīmē, ka jāveic tiesiski, politiski, administratīvi, izglītības un citi pasākumi.

25. Pienākums ievērot tiesības nozīmē, ka dalībvalstīm ir jāatturas no iejaukšanās, lai sievietes ar invaliditāti varētu īstenot savas tiesības. Tādējādi ir jāatceļ spēkā esošie tiesību akti,

³¹ Sk. A/HRC/31/62, 70. punktu. 70.

noteikumi, paražas un prakse, kas ietver diskrimināciju pret sievietēm ar invaliditāti. Kā izplatītu diskriminācijas piemēru var minēt tiesību aktus, kas vienlīdzīgi ar citiem liedz sievietēm ar invaliditāti precēties vai pašām noteikt savu bērnu skaitu un periodu starp bērnu dzimšanu. Turklāt pienākums ievērot tiesības nozīmē, ka jāatturas no jebkādam tādām darbībām vai prakses, kas neatbilst 6. pantam un citām materiālajām tiesību normām, un jānodrošina, lai valsts iestādes un institūcijas rīkotos saskaņā ar tām.³²

26. Pienākums aizsargāt nozīmē, ka dalībvalstīm ir jānodrošina tas, ka trešās personas nepārkāpj sieviešu ar invaliditāti tiesības. Tādējādi dalībvalstīm ir jāveic visi atbilstīgi pasākumi, lai izskaustu diskrimināciju dzimuma un/vai invaliditātes dēļ, ko īsteno jebkura persona, organizācija vai privātuzņēmums. Tas ietver arī pienākumu ar pienācīgu rūpību novērst vardarbību vai cilvēktiesību pārkāpumus, aizsargāt cietušos un lieciniekus no vardarbības, izmeklēt, saukt pie atbildības un sodīt atbildīgos par cilvēktiesību pārkāpumiem, tostarp privātpersonas, un nodrošināt kompensāciju un kaitējuma atlīdzināšanas pieejamību, ja ir noticis cilvēktiesību pārkāpums.³³ Piemēram, dalībvalstīm vajadzētu veicināt tieslietu nozares speciālistu apmācību, lai nodrošinātu efektīvu tiesisko aizsardzību vardarbībā cietušajām sievietēm ar invaliditāti.

27. Pienākums īstenot nozīmē, ka ir dinamiski un pastāvīgi jāpieņem un jāveic pasākumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu sieviešu ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu. Dalībvalstīm ir jāpieņem divpusēja pieeja: a) sistemātiski virzot sieviešu un meiteņu ar invaliditāti intereses un tiesības visos valsts rīcības plānos, stratēģijās³⁴ un politiskajās nostādnēs, kas skar sievietes, bērnus un invaliditāti, kā arī nozaru plānos, kas skar, piemēram, dzimumu vienlīdzību, veselību, vardarbību, izglītību, politisko līdzdalību, nodarbinātību, tiesas pieejamību un sociālo aizsardzību, un b) īstenojot mērķtiecīgas un uzraudzītas darbības, kas vērstas konkrēti uz sievietēm ar invaliditāti. Šī divpusējā pieeja ir nozīmīga, lai mazinātu nevienlīdzību attiecībā uz līdzdalību un tiesību īstenošanu.

IV. Konvencijas 6. panta saistība ar citiem tās pantiem

28. Ņemot vērā 6. panta transversālo būtību, tas nesaraucjami saistīts ar visām pārējām Konvencijas materiālajām tiesību normām. Papildus tam, ka 6. pants ir saistīts ar pantiem, kuros sniegta tieša norāde uz dzimumu, tas ir jo īpaši saistīts ar normām, kas attiecas uz vardarbību pret sievietēm ar invaliditāti (16. pants), seksuālo un reproduktīvo veselību un tiesībām, tostarp kas attiecas uz cieņu pret dzīvesvietu un ģimeni (23. un 25. pants), kā arī šis pants ir saistīts ar diskriminācijas jomām pret sievietēm ar invaliditāti citos attiecīgajos pantos.

16A. Tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai (16. pants)

29. Sievietes ar invaliditāti salīdzinājumā ar citām sievietēm ir pakļautas augstākam vardarbības, ekspluatācijas un ļaunprātīgas izmantošanas riskam.³⁵ Vardarbība var būt fizisku personu īstenošana, institucionāla un/vai strukturāla. Institucionāla un/vai strukturāla vardarbība ir sociālās struktūras dažāda veida nevienlīdzība vai institucionāla diskriminācija, kuras dēļ sieviete fiziski vai ideoloģiski atrodas pakļautā stāvoklī salīdzinājumā ar citiem ģimenes³⁶, mājsaimniecības vai kopienas locekļiem.

30. Sievietēm ar invaliditāti tiesību īstenošanu netikt pakļautām ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai var traucēt kaitīgi stereotipi, kas palielina risku piedzīvot vardarbību.

³² Sk. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 4. panta 1. punkta d) apakšpunktu.

³³ Sk. Sieviešu diskriminācijas izskausanas komitejas Apvienoto vispārējo komentāru Nr. 31/Bērnu tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 18 (2014) par kaitīgu praksi, 6. zemspējas piezīmi.

³⁴ Sk. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 4. panta 1. punkta c) apakšpunktu.

³⁵ Sk. A/67/227, 13. punktu.

³⁶ Sk., CRPD/C/HRV/CO/1, 9. punktu.

Kaitīgi stereotipi par to, ka sievietes ar invaliditāti ir pielīdzināmas bērnu attīstības līmenim, tādējādi apšaubot viņu spēju spriest, tas, ka sievietes ar invaliditāti tiek uztvertas kā aseksuālas vai hiperseksuālas, kā arī maldīgi priekšstati un mīti, ko spēcīgi ietekmē mānītība, kas pastiprina seksuālās vardarbības risku pret sievietēm, kam ir albīnisms³⁷, – tas viss liedz sievietēm ar invaliditāti īstenot savas tiesības, kas noteiktas 16. pantā.

31. Vardarbība, ekspluatācija un/vai ļaunprātīga rīcība pret sievietēm ar invaliditāti, pārkāpjot 16. pantu, ir, piemēram, vardarbības, fiziska spēka rezultātā iegūta invaliditāte; ekonomiska piespiešana; nelegāla tirdzniecība un krāpšana; dezinformēšana; pamešana; brīvas un apzinātas piekrišanas neesamība un tiesību ierobežojums; nevērība, tostarp ārstēšanas pieejamības atteikums vai kavēšana; saziņas līdzekļu atņemšana vai kontrole un atteikums palīdzēt saziņā; individuālas pārvietošanās un pieejamības liegums, piemēram, nojaucot vai iznīcinot aprīkojumu, kas nodrošina pieejamību, piemēram, rampas, palīglīdzekļus (piemēram, baltos spieķus) vai pārvietošanās palīgierīces (piemēram, ratiņkrēslus); aprūpētāju atteikums palīdzēt ikdienas darbībās, piemēram, palīdzēt mazgāties, veikt menstruālo un/vai sanitāro aprūpi, apģērbties un paēst, kas kavē īstenot tiesības uz patstāvīgu dzīvi un cieņu nepazemojošu izturēšanos; ēšanas vai padzēšanās kavēšana vai draudi tā darīt; baiļu iedvešana ar agresiju, verbālo vardarbību un apsmiešana invaliditātes dēļ; kaitējums vai kaitējuma nodarīšanas draudi, mājdzīvnieku vai suņu-pavadoņu aizvešana vai nogalināšana vai objektu iznīcināšana; psiholoģiska manipulēšana un kontrolēšana, piemēram, liedzot tiešu vai virtuālu satikšanos ar ģimeni, draugiem un citiem.

32. Noteiktas vardarbības formas, ekspluatācija un ļaunprātīga izmantošana var būt uzskatāma par cietsirdīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos vai sodu un par vairāku starptautisko tiesību aktu pārkāpumu cilvēktiesību jomā. Tostarp piespiedu vai kā citādi pretēji gribai īstenota grūtniecība vai sterilizācija;³⁸ visu veidu medicīniskās procedūras vai iejaukšanās, kas veiktas bez labprātīgas un apzinātas piekrišanas, tostarp procedūras un iejaukšanās saistībā ar kontracepciju un abortu; invazīva un neatgriezeniska ķirurģiskā prakse, piemēram, psihoķirurģija, sieviešu dzimumorgānu kropļošana un ķirurģiskas operācijas vai ārstēšana, veikta starpdzimuma bērniem bez viņu apzinātas piekrišanas; ārstēšanas ar elektrošoku noteikšana un ķīmisko, fizisko un mehānisko savaldīšanas līdzekļu izmantošana; izolēšana vai nošķiršana.

33. Seksuāla vardarbība pret sievietēm ar invaliditāti ir arī izvarošana.³⁹ Seksuāla ļaunprātīga izmantošana notiek visās situācijās, valsts un nevalstiskajās iestādēs un ģimenē vai kopienā. Dažas sievietes ar invaliditāti, jo īpaši nedzirdīgas un nedzirdīgas-neredzīgas sievietes⁴⁰, un sievietes ar intelektuālās attīstības traucējumiem var būt pakļautas pat vēl lielākam vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas riskam savas izolācijas, atkarības un apspiestības dēļ.

34. Sievietes ar invaliditāti var kļūt par ekonomiskās ekspluatācijas mērķi savas invaliditātes dēļ, kā rezultātā pakļautas turpmākai vardarbībai. Piemēram, sievieti ar kustību vai redzes traucējumiem var ar varu iesaistīt ubagošanā, jo tiek uzskatīts, ka viņa var vairāk iežēlināt sabiedrību.⁴¹

35. Bieži vien lielākas priekšrocības zēnu aprūpē un audzināšanā nozīmē, ka vardarbība pret meitenēm ar invaliditāti ir vēl izteiktāka nekā pret zēniem ar invaliditāti vai pret meitenēm kopumā. Vardarbība pret meitenēm ar invaliditāti ir pret konkrēto dzimumu vērsta nevērība, pazemošana, slēpšana, pamešana un ļaunprātīga izmantošana, tostarp seksuāla ļaunprātīga rīcība un seksuāla izmantošana, kas pieaug pubertātes periodā. Nesamērīgi daudzos gadījumos netiek reģistrēta bērnu ar invaliditāti piedzimšana⁴², tādējādi viņi tiek pakļauti ekspluatācijai un

³⁷ Sk. A/HRC/24/57, 74. punktu.

³⁸ Sk., CRPD/C/MEX/CO/1, 37. punktu.

³⁹ Sk. A/67/227, 35. punktu.

⁴⁰ Sk., CRPD/C/BRA/CO/1, 14. punktu.

⁴¹ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 25. punktu.

⁴² Sk., piemēram, CRC/C/TGO/CO/3-4, 8 un 39. punktu.

vardarbībai. Meitenes ar invaliditāti ir jo īpaši pakļautas vardarbības riskam no ģimenes locekļu un aprūpētāju puses.⁴³

36. Meitenes ar invaliditāti ir īpaši pakļautas kaitīgas prakses riskam, ko pamato ar sociālās kultūras un reliģiskajām ieražām un vērtībām. Piemēram, meitenes ar invaliditāti biežāk nekā zēni ar invaliditāti nomirst eitanāzijas rezultātā, jo viņu ģimenes nevēlas vai nespēj izaudzināt meiteni, kurai ir kādi traucējumi.⁴⁴ Citi kaitīgas prakses piemēri ir bērnu slepkavības,⁴⁵ apsūdzības par “ļauņo garu iemiesošanos” un barošanas un uztura ierobežojumi. Turklāt meitenes ar invaliditāti, jo īpaši meitenes ar intelektuālās attīstības traucējumiem, izprecina, pamatojoties uz atrunu par drošības, aprūpes un finansējuma nodrošināšanu. Savukārt bērnu laulības dēļ palielinās to bērnu skaits, kas pamet skolu, un ir augstāki agrīnu un biežu dzemdību rādītāji. Meitenes ar invaliditāti piedzīvo sociālo izolāciju, nošķirtību un ekspluatāciju ģimenē, tostarp viņas tiek atstumtas no ģimenes darbībām, viņām tiek liegts iziet no mājas, viņas piespiež veikt mājas darbus bez samaksas un viņām aizliedz apmeklēt skolu.

37. Sievietes ar invaliditāti ir pakļautas tādām pašām kaitīgām ieražām, kādas tiek īstenotas pret sievietēm bez invaliditātes, piemēram, piespiedu laulībām, sieviešu dzimumorgānu kropļošanai, noziegumiem, kas izdarīti, aizstāvot tā dēvēto “godu”, vardarbībai, kas saistīta ar mantojumu, ar atraitību saistītajām ieražām un apsūdzībām par nodarbošanos ar burvestībām.⁴⁶ Šīs kaitīgās ieražas rada daudz lielākas sekas nekā tikai sociālo atstumtību. Tās stiprina kaitīgus dzimumu stereotipus, veicina nevienlīdzību un sieviešu un meiteņu diskrimināciju. Tās var izraisīt fizisku un psiholoģisku vardarbību un ekonomisko izmantošanu. Kaitīgās ieražas, kas balstās uz patriarhālo kultūras skatījumu, nedrīkst izmantot kā pamatojumu, lai attaisnotu vardarbību pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti. Turklāt sievietes un meitenes ar invaliditāti ir jo īpaši pakļautas “jaunavības pārbaudes” riskam⁴⁷ un saistībā ar maldīgajiem priekšstatiem par HIV/AIDS – “jaunavu izvarošanai”.⁴⁸

B.Seksuālā un reproduktīvā veselība un tiesības, tostarp cieņa pret dzīvesvietu un ģimeni (23. un 25. pants)

38. Nepareizi stereotipi saistībā ar invaliditāti un dzimumu ir diskriminācijas veids, kas jo īpaši nopietni ietekmē seksuālo un reproduktīvo veselību un tiesības, kā arī tiesības veidot ģimeni. Kaitīgi stereotipi par sievietēm ar invaliditāti ir uzskati, ka sievietes ir aseksuālas, nespējīgas, neracionālas, sevi nekontrolējošas un/vai hiperseksuālas. Tāpat kā visām sievietēm arī sievietēm ar invaliditāti ir tiesības noteikt savu bērnu skaitu un periodu starp bērnu dzimšanu, kā arī tiesības kontrolēt un brīvi izlemt ar savu seksualitāti saistītos jautājumus, tostarp jautājumus par seksuālo un reproduktīvo veselību bez spaidiem, diskriminācijas un vardarbības.⁴⁹

39. Sievietes ar invaliditāti saskaras ar daudziem šķēršļiem seksuālās un reproduktīvās veselības un tiesību jomā, kā arī ar vienlīdzīgas tiesībspējas atzīšanas un tiesas pieejamības šķēršļiem. Papildus šķēršļiem, ko rada daudzkārtēja diskriminācija dzimuma un invaliditātes dēļ, dažas sievietes ar invaliditāti, piemēram, bēgles, migrantes un patvēruma meklētājas, saskaras arī ar citiem šķēršļiem, jo viņām tiek liegta veselības aprūpes pieejamība. Sievietes ar invaliditāti var saskarties arī ar kaitīgiem eigēniskiem stereotipiem, saskaņā ar kuriem tiek

⁴³ *The State of the World's Children 2013: Children with Disabilities* (Apvienoto Nāciju Organizācijas publikācija, izdevums Nr. E.13.XX.1).

⁴⁴ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 24. punktu.

⁴⁵ Turpat.

⁴⁶ Sk. Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejas Apvienoto vispārējo komentāru Nr. 31/Bērnu tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 18 (2014) par kaitīgu praksi, 7. punktu.

⁴⁷ Turpat, 9. punkts.

⁴⁸ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 24. punktu.

⁴⁹ Starptautiskās konferences par apdzīvotību un attīstību Rīcības programma un Pekinas Rīcības programma un to pārskatīšanas konferences apkopojšie dokumenti.

pieņemts, ka šīs sievietes dzemdēs bērnus ar invaliditāti, tādējādi sievietēm ar invaliditāti tiek likti šķēršļi vai viņām tiek liegts kļūt par mātēm.⁵⁰

40. Sievietēm ar invaliditāti dažkārt tiek liegta arī informācijas un saziņas pieejamība, tostarp vispusīga izglītība seksualitātes jomā, pamatojoties uz kaitīgiem stereotipiem, ka viņas ir aseksuālas un ka tāpēc viņām nav nepieciešama šāda informācija vienlīdzīgi ar citiem. Dažkārt informāciju nevar iegūt pieejamos formātos. Informācija par seksuālo un reproduktīvo veselību ietver informāciju par visiem seksuālās un reproduktīvās veselības aspektiem, tostarp par mātes veselību, kontracepciju, ģimenes plānošanu, seksuāli transmisīvajām infekcijām, HIV profilaksi, drošiem abortiem un veselības aprūpi pēc aborta, neauglību un auglības iespējām, kā arī par reproduktīvo orgānu vēzi.⁵¹

41. Informācijas par seksuālo un reproduktīvo veselību nepieejamība sievietēm ar invaliditāti, jo īpaši sievietēm ar intelektuālās attīstības traucējumiem un nedzirdīgām un nedzirdīgām–neredzīgām sievietēm, palielina risku, ka viņas tiks pakļautas seksuālai vardarbībai.⁵²

42. Sievietēm ar invaliditāti bieži vien ir fiziski nepieejamas veselības aprūpes iestādes un aprīkojums, tostarp mamogrāfs un ginekoloģiskās apskates krēsls.⁵³ Ne vienmēr sievietēm ar invaliditāti ir pieejams vai izmantojams drošs transportlīdzeklis veselības aprūpes iestāžu vai skrīninga programmu apmeklējumam, vai arī viņas to nevar atļauties.

43. Attieksmes šķēršļu dēļ, ko rada veselības aprūpes un saistītais personāls, sievietēm ar invaliditāti var tikt atteikta veselības aprūpes ārstu un/vai pakalpojumu pieejamība, jo īpaši sievietēm ar psihosociālajiem un intelektuālās attīstības traucējumiem, nedzirdīgām un nedzirdīgām–neredzīgām sievietēm, un institucionalizētām sievietēm.⁵⁴

44. Praksē tas, ko vēlas sievietes ar invaliditāti, jo īpaši, ja tās ir sievietes ar psihosociālajiem vai intelektuālās attīstības traucējumiem, tiek ignorēts, un viņu vietā bieži vien lēmumus izdara trešās personas, tostarp likumīgie pārstāvji, pakalpojumu sniedzēji, aizbildņi un ģimenes locekļi, pārkāpjot Konvencijas 12. pantā noteiktās tiesības.⁵⁵ Ikvienai sievietei ar invaliditāti ir jāspēj īstenot savu rīcībspēju, proti, pašai pieņemt savus lēmumus, ja vēlas, ar citu atbalstu, par ārstēšanu un/vai konservatīvo terapiju, tostarp pieņemt savus lēmumus par auglības saglabāšanu un reproduktīvo autonomiju, īstenot tiesības noteikt savu bērnu skaitu un periodu starp bērnu dzimšanu, piekrist un pieņemt formulējumu par paternitāti un īstenot savas tiesības veidot attiecības. Rīcībspējas ierobežošana vai atcelšana var veicināt piespiedu iejaukšanās pasākumus, piemēram, sterilizāciju, abortus, kontracepciju, sieviešu dzimumorgānu kropļošanu, starpdzimuma bērnu ķirurģiskas operācijas vai ārstēšanu bez viņu apzinātas piekrišanas un piespiedu turēšanu iestādēs.⁵⁶

45. Arī piespiedu kontracepcija un sterilizācija var būt seksuāla vardarbība, kas nerada grūtniecības sekas, jo īpaši attiecībā uz sievietēm ar psihosociāliem vai intelektuālās attīstības traucējumiem, sievietēm psihiatriskajās un citās iestādēs un sievietēm, kas atrodas apcietinājumā. Tāpēc ir jo īpaši svarīgi atkārtoti apstiprināt, ka sieviešu ar invaliditāti rīcībspēja

⁵⁰ Sk. A/67/227, 36. punktu.

⁵¹ Sk. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 22 (2016) par tiesībām uz seksuālo un reproduktīvo veselību, 18. punktu.

⁵² Sk., piemēram, CRPD/C/MEX/CO/1, 50. punkta b) apakšpunktu.

⁵³ Sk. Personu ar invaliditāti tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 2 (2014) par pieejamību, 46. punktu, un, piemēram, CRPD/C/DOM/CO/1, 46. punktu.

⁵⁴ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 37. punktu.

⁵⁵ Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra birojs, ANO struktūrvienību dzimumu līdztiesības un sieviešu vienlīdzīgu iespēju jautājumos, Kopējā ANO HIV/AIDS programma, ANO Attīstības programma, ANO Iedzīvotāju fonds, UNICEF un PVO, “Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: an interagency statement” (PVO, 2014).

⁵⁶ Sk. Personu ar invaliditāti tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 1 (2014) par vienlīdzīgu tiesībspējas atzīšanu, 35. punktu.

jāatzīst līdzvērtīgi ar citiem⁵⁷ un ka sievietēm ar invaliditāti ir tiesības dibināt ģimeni un saņemt atbilstīgu atbalstu savu bērnu audzināšanai.

46. Kaitīgi stereotipi par dzimumu un/vai invaliditāti, kuru pamatā ir tādi koncepti kā nespēja un rīcībnespēja, var radīt situāciju, ka mātes ar invaliditāti saskaras ar juridisku diskrimināciju, un šā iemesla dēļ tiesvedībā, kurās skata bērnu aizsardzības lietas, ir nesamērīgi liels šo sieviešu īpatsvars un nesamērīgi daudzos gadījumos viņas zaudē saskari un aizbildnību pār saviem bērniem, kuri tiek nodoti adopcijai un/vai ievietoti iestādē. Turklāt, pamatojoties uz sievas psihosociālajiem traucējumiem, vīrs var saņemt laulāto atšķiršanu vai šķirtību.

C.Sieviešu ar invaliditāti diskriminācija citos Konvencijas pantos

Izpratnes veidošana (8. pants)

47. Sievietes ar invaliditāti ir pakļautas daudziem stereotipiem, kas var būt īpaši kaitīgi. Sievietes ar invaliditāti ietekmējošie dzimumu un invaliditātes stereotipi ir, piemēram, tādi, ka viņas ir apgrūtinājums citiem (t. i., ka viņām ir nepieciešama aprūpe, ka viņas rada grūtības, ciešanas un atbildību vai ka viņām nepieciešama aizsardzība); ka viņas ir neaizsargātas (t. i., tiek uzskatīts, ka viņas nespēj sevi aizsargāt, ka viņas ir atkarīgas, viņām jāpaļaujas uz citiem vai ka viņas nav drošībā); ka viņas ir cietušās (t. i., tiek uzskatīts, ka viņas cieš, ir pasīvas vai bezpalīdzīgas) vai ir atkarīgas (t. i., tiek uzskatīts, ka viņas nav spējīgas, nav piemērotas, ir vājas vai nederīgas); ka viņām ir seksuālas novirzes (piemēram, pastāv stereotipi, ka viņas ir aseksuālas, neaktīvas, hiperaktīvas, nespējīgas vai seksuāli perversas); ka viņas ir mistiskas vai ļaunas (pastāv stereotipi, ka viņas ir nolādētas, ļaunā gara iemiesojums, nodarbojas ar burvestībām, nodara kaitējumu vai nes veiksmi vai neveiksmi). Dzimumu un/vai invaliditātes stereotipi ir stereotipisku aizspriedumu attiecināšana uz konkrētu personu; šādi stereotipi ir prettiesiski, ja rada vardarbību vai cilvēktiesību un pamatbrīvību pārkāpumus. Piemēram, tieslietu sistēma neuzskata, ka pret sievieti ar invaliditāti ir veikta seksuāla vardarbība, pamatojoties uz stereotipisku viedokli par šādas sievietes seksualitāti vai viņas uzticamību liecinieces statusā.

Pieejamība (9. pants)

48. Ja politiskajās nostādnēs, kas attiecas uz fizisko vidi, netiek izvērtēti ar dzimumu un/vai invaliditāti saistītie aspekti attiecībā uz transportu, informāciju un sakariem, tostarp informācijas un saziņas tehnoloģijām un sistēmām, kā arī citu aprīkojumu un pakalpojumiem, kas ir pieejami vai tiek sniegti sabiedrībai pilsētvidē un lauku apvidos, sievietēm ar invaliditāti tiek liegtas iespējas dzīvot patstāvīgi un pilnībā piedalīties visās dzīves jomās vienlīdzīgi ar citiem. Tas jo īpaši attiecas uz drošu mājokļu, atbalsta pakalpojumu un procedūru pieejamību sievietēm ar invaliditāti, kas nodrošina efektīvu un nozīmīgu aizsardzību pret vardarbību, ļaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju, vai uz veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu, jo īpaši reprodūktīvās veselības jomā.⁵⁸

Riska situācijas un ārkārtas humānās situācijas (11. pants)

49. Ja notiek bruņots konflikts, teritoriju okupācija, dabas katastrofas un ārkārtas humānās situācijas, sievietes ar invaliditāti ir pakļautas lielākam seksuālās vardarbības riskam un viņām ir mazākas iespējas saņemt tiesiskās aizsardzības vai rehabilitācijas pakalpojumus vai mazāka

⁵⁷ Turpat, 31. punkts. Sk. arī Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12. pantu un Konvencijas par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu 15. pantu.

⁵⁸ Sk. Personu ar invaliditāti tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 2 (2014) par pieejamību.

tiesas pieejamība.⁵⁹ Bēgles, migrantes un patvēruma meklētājas ar invaliditāti arī var būt pakļautas lielākam vardarbības riskam, jo viņām ir liegtas tiesības uz veselības un tieslietu sistēmas pieejamību pilsonības statusa dēļ.

50. Riska un ārkārtas humānajās situācijās sievietes ar invaliditāti ir pakļautas lielākam seksuālās vardarbības riskam, kā minēts iepriekšējā punktā. Turklāt sanitārā aprīkojuma neesamība palielina sieviešu ar invaliditāti diskrimināciju, jo viņas saskaras ar daudziem šķēršļiem, kas liedz piekļuvi humānai palīdzībai. Lai arī sievietēm un bērniem ir lielāka prioritāte humānās palīdzības saņemšanā, sievietes ar invaliditāti ne vienmēr var saņemt informāciju par palīdzības projektiem, jo šī informācija bieži vien nav pieejama sasniedzamā formātā. Ja sievietes ar invaliditāti saņem informāciju, viņas ne vienmēr var fiziski piekļūt sadales punktiem. Un, pat ja viņas spēj piekļūt šiem punktiem, viņas ne vienmēr spēj sazināties ar darbiniekiem. Tāpat, ja sievietes ar invaliditāti ir pakļautas vardarbībai, ekspluatācijai vai ļaunprātīgai izmantošanai, ne vienmēr ir pieejama informācija un dienestu palīdzības vai informācijas līnijas. Bēgļu nometnēs bieži vien trūkst aizsardzības mehānismu bērniem ar invaliditāti. Turklāt bieži vien nav pieejams sanitārais aprīkojums menstruāciju higiēnas nodrošināšanai, kas savukārt palielina sieviešu ar invaliditāti pakļaušanu vardarbībai. Sievietes ar invaliditāti, kas dzīvo vienas, saskaras ar šķēršļiem, lai evakuētos ārkārtas vai dabas katastrofu situācijās, jo īpaši, ja evakuācijas laikā ar tām kopā ir viņu bērni. Tas nesamērīgi ietekmē iekšzemē pārvietotas sievietes ar invaliditāti, kurām nav pieaugušo ģimenes locekļu, draugu vai aprūpētāju. Pārvietotām meitenēm ar invaliditāti ir papildu šķēršļi saņemt formālo vai neformālo izglītību, jo īpaši krīzes apstākļos.

Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana (12. pants)

51. Sievietēm ar invaliditāti daudz biežāk nekā vīriešiem ar invaliditāti un sievietēm bez invaliditātes ir liegtas rīcībspējas tiesības. Aizvietotās lēmumu pieņemšanas patriarhālajās sistēmās bieži vien tiek pārkāptas tiesības kontrolēt savu reproduktīvo veselību, tostarp pamatojoties uz brīvu un apzinātu piekrišanu,⁶⁰ dibināt ģimeni, izvēlēties, kur un ar ko dzīvot, tiesības uz fizisko un garīgo neaizskaramību, tiesības uz savu īpašumu un mantot īpašumu, kontrolēt savas finanšu lietas un vienlīdzīgi piekļūt bankas aizdevumiem, hipotēkai un citu veidu finanšu kredītiem⁶¹.

Tiesas pieejamība (13. pants)

52. Sievietes ar invaliditāti saskaras ar tiesas pieejamības šķēršļiem, tostarp attiecībā uz ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu, ņemot vērā kaitīgos stereotipus, diskrimināciju un procesuālus un saprātīgus pielāgojumus, kuru dēļ tiek apšaubīta viņu uzticamība un tiek noraidītas viņu apsūdzības.⁶² Negatīva attieksme procedūru īstenošanas gaitā var iebiedēt cietušos vai laupīt viņiem drosmi meklēt taisnību. Šāda attieksme var būt, piemēram, sarežģītas un pazemojošas ziņojumu iesniegšanas procedūras, cietušo lietas nodošana izskatīšanai sociālajiem dienestiem, nevis tiesiskās aizsardzības līdzekļu nodrošināšana, noraidošā attieksme no policijas vai citu tiesību aizsardzības iestāžu puses. Tas var radīt nesodāmības un problēmas neesamības sajūtu, kas savukārt var veicināt ilgstošu

⁵⁹ Personu ar invaliditāti tiesību komitejas paziņojums Pasaules sammitā, kas veltīts humānisma jautājumam, par invaliditātes iekļaušanu, pieejams Komitejas tīmekļa vietnē (www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx).

⁶⁰ Sk. Personu ar invaliditāti tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 1 (2014) par vienlīdzīgu tiesībspējas atzīšanu.

⁶¹ *World Survey on the Role of Women in Development 2014: Gender Equality and Sustainable Development* (ANO publikācija, izdevums Nr. E.14.IV.6).

⁶² Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 41. punktu. un A/67/227, 42. punktu.

vardarbību.⁶³ Sievietes ar invaliditāti var arī baidīties ziņot par vardarbību, ekspluatāciju vai ļaunprātīgu izmantošana, jo izjūt bažas, ka var zaudēt aprūpētāju atbalstu, kas viņām nepieciešams.⁶⁴

Personas brīvība un neaizskaramība un tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem (14. un 15. pants)

53. Pārkāpumi saistībā ar brīvības atņemšanu nesamērīgi ietekmē sievietes ar intelektuālās attīstības vai psihosociāliem traucējumiem un sievietes, kas atrodas institucionālajā vidē. Personas, kurām atņemta brīvība, piemēram, psihiatriskajās iestādēs, pamatojoties uz faktisku vai saskaņotu invaliditāti, ir pakļautas lielākai vardarbībai, kā arī nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem⁶⁵, un tiek nošķirtas un pakļautas seksuālās vardarbības un nelegālas tirdzniecības riskam aprūpes un speciālās izglītības iestādēs.⁶⁶ Vardarbība pret sievietēm ar invaliditāti iestādēs izpaužas kā izģērbšana pret attiecīgās sievietes pašas gribu, ko veic vīriešu kārtas personāls; piespiedu ārstēšana ar psihiatriskām zālēm; pārmērīga zāļu lietošana, kas var mazināt spēju aprakstīt un/vai atcerēties seksuālo vardarbību. Vardarbības veicēji var rīkoties nesodīti, jo ir mazs risks, ka vardarbība tiks atklāta un par to tiks saņemts sods, ņemot vērā, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība ir būtiski ierobežota un sievietes ar invaliditāti, kas pakļautas šādai vardarbībai, visticamāk, nespēs piekļūt informatīvajām līnijām vai saņemt cita veida atbalstu, lai ziņotu par šādiem pārkāpumiem.

Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem un personas integritātes aizsardzība (15. un 17. pants)

54. Pastāv lielākas iespējas, ka notiks piespiedu iejaukšanās sievietēm ar invaliditāti dzīvē, nekā tas ir attiecībā uz sievietēm kopumā un vīriešiem ar invaliditāti. Šādu piespiedu iejaukšanos nelikumīgi pamato ar rīcībnespējas un terapeitiskās vajadzības teorijām, tā tiek leģitimizēta valsts tiesību aktos un bauda plašu sabiedrības atbalstu, jo tiek īstenota it kā attiecīgās personas interesēs.⁶⁷ Piespiedu iejaukšanās ir vairāku Konvencijā noteikto tiesību pārkāpums, proti, tiek pārkāptas tiesības uz vienlīdzīgu tiesībaspējas atzīšanu; tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai; tiesības dibināt ģimeni; tiesības uz personas neaizskaramību; tiesības uz seksuālo un reproduktīvo veselību; tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem.⁶⁸

Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā (19. pants)

55. Tiesības sievietei ar invaliditāti pašai izvēlēties savu dzīvesvietu var nelabvēlīgi ietekmēt kultūras normas un patriarhālās ģimenes vērtības, kas ierobežo autonomiju un liek sievietēm dzīvot noteiktos sadzīves apstākļos. Tādējādi daudzkārtēja diskriminācija var liegt pilnvērtīgi un vienlīdzīgi īstenot tiesības uz patstāvīgu dzīvesveidu un iekļaušanu sabiedrībā. Vecums un invaliditāte, atsevišķi vai kopā ņemot, var palielināt vecāka gadagājuma personu ar invaliditāti institucionalizācijas risku.⁶⁹ Turklāt dokumentos ir plaši norādīts, ka institucionalizācija var

⁶³ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 19. punktu.

⁶⁴ Turpat, 16. punkts.

⁶⁵ Turpat, 39. punkts.

⁶⁶ Sk., CCRPD/C/UKR/CO/1, 11. punktu.

⁶⁷ Sk. A/HRC/22/53, 64. punktu.

⁶⁸ Sk., CRPD/C/SWE/CO/1, 37. punktu.

⁶⁹ Sk. E/2012/51 un Corr.1.

pakļaut personas ar invaliditāti vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai, un sievietes ar invaliditāti tam ir īpaši pakļautas.⁷⁰

Izglītība (24. pants)

56. Kaitīgi dzimumu un invaliditātes stereotipi rada augsni diskriminējošai attieksmei, politikai un praksei, piemēram, izglītībā lielāka vērtība tiek piešķirta zēniem, nevis meitenēm, tiek izmantoti izglītības materiāli, kuros iekļauti nepareizi dzimumu un invaliditātes stereotipi, tiek veicināta bērnu laulība meitenēm ar invaliditāti, tiek veiktas darbības ģimenē, pamatojoties uz dzimumu lomu, aprūpētāja loma tiek piešķirta sievietēm un meitenēm, netiek nodrošināts pieejams sanitārais aprīkojums skolās menstruāciju higiēnas nodrošināšanai. Tas savukārt palielina analfabētisma rādītājus, nesekmību skolā, skolas neapmeklētības rādītājus, skolas kavējumus un skolas pilnīgu pamešanu.

Veselība un rehabilitācija (25. un 26. pants)

57. Sievietes ar invaliditāti saskaras ar veselības un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamības šķēršļiem. Šie šķēršļi ir, piemēram, izglītības un informācijas trūkums par seksuālo un reprodaktīvo veselību un tiesībām; fiziski šķēršļi saņemt ginekoloģiskus, dzemdniecības un onkoloģijas pakalpojumus; attieksmes šķēršļi auglības un hormonu ārstēšanai. Turklāt ne vienmēr ir pieejami fiziskās un psiholoģiskās rehabilitācijas pakalpojumi, tostarp konsultēšana saistībā ar dzimumu veiktiem vardarbības aktiem, vai arī tie nav iekļaujoši vai ir atkarīgi no vecuma vai dzimuma.

Nodarbinātība (27. pants)

58. Papildus vispārējiem šķēršļiem, ar ko saskaras personas ar invaliditāti, cenšoties īstenot savas tiesības strādāt, sievietes ar invaliditāti saskaras arī ar īpašiem šķēršļiem, kas kavē viņu vienlīdzīgu dalību darba vietā, tostarp viņas saskaras ar seksuālu uzmākšanos, nevienlīdzīgu atalgojumu un to, ka nav iespēju vērsties ar prasību atlīdzināt kaitējumu, jo diskriminējošas attieksmes dēļ tiek noraidītas viņu prasības, kā arī ar fiziskiem, informācijas un saziņas šķēršļiem.⁷¹

Sociālā aizsardzība (28. pants)

59. Diskriminācijas dēļ pasaulē nesamērīgi liela procentuālā daļa sieviešu ir nabadzīgas, tādējādi viņām nav izvēles un iespēju, jo īpaši oficiālu darba ienākumu gūšanas ziņā. Nabadzība ir gan vairāku faktoru salikums, gan daudzkārtējas diskriminācijas rezultāts. Vecāka gadagājuma sievietes ar invaliditāti saskaras ar daudzām grūtībām atrast sev piemērotu mājokli, visbiežāk viņas tiek institucionalizētas un viņām nav vienlīdzīgi pieejamas sociālās aizsardzības un nabadzības mazināšanas programmas.⁷²

Līdzdalība politiskajā un sabiedriskajā dzīvē (29. pants)

60. Sieviešu un meiteņu ar invaliditāti balsis vēsturiski tiek apklusinātas, tāpēc viņas ir nesamērīgi maz pārstāvētas sabiedriskajā lēmumu pieņemšanā. Ņemot vērā nevienlīdzīgo spēku samēru un daudzkārtēju diskrimināciju, sievietēm ir bijis mazāk iespēju nodibināt

⁷⁰ Sk. A/HRC/28/37, 24. punktu.

⁷¹ Sk. A/HRC/20/5 un Corr.1, 40. punktu un A/67/227, 67. punktu.

⁷² Sk. A/70/297.

organizācijas vai iesaistīties organizācijās, kas varētu pārstāvēt sievietes, bērnu un personu ar invaliditāti vajadzības.

V. Īstenošana valsts līmenī

61. Izpētot dalībvalstu ziņojumus, Komiteja ir atzīmējusi, ka dalībvalstis saskaras ar vairākiem konsekventiem izaicinājumiem, kas jārisina, lai garantētu sievietēm ar invaliditāti iespējas pilnībā īstenot visas viņu tiesības bez diskriminācijas un vienlīdzīgi ar citiem saskaņā ar Konvencijas 6. pantu un citiem saistītajiem pantiem.

62. Ņemot vērā iepriekš minēto normatīvo saturu un saistības, dalībvalstīm jāveic turpmāk norādītie pasākumi, lai nodrošinātu pilnīgu 6. panta īstenošanu, un šajā saistībā jāsniedz pietiekami resursi.

63. Dalībvalstīm jāapkaro daudzkārtēja diskriminācija, tostarp izmantojot šādus pasākumus:

a) jāatceļ diskriminējoši tiesību akti, politiskās nostādnes un prakse, kas liedz sievietēm ar invaliditāti īstenot visas Konvencijā noteiktās tiesības; jāizslēdz diskriminācija dzimuma un invaliditātes dēļ un abu diskriminācijas veidu vienlaicīgās izpausmes formas; jākriminalizē seksuālā vardarbība pret meitenēm un sievietēm ar invaliditāti, jāizslēdz visu veidu piespiedu sterilizācija, piespiedu aborti un dzimstības kontrole bez sievietes piekrišanas, jāizslēdz visu veidu piespiedu medicīniskā ārstēšana, kas saistīta ar dzimumu un/vai invaliditāti, un jāveic visi attiecīgie likumdošanas pasākumi, lai aizsargātu sievietes ar invaliditāti no diskriminācijas;

b) jāpieņem attiecīgi tiesību akti, politiskās nostādnes un pasākumi, lai nodrošinātu, ka sievietes ar invaliditāti tiek iekļautas visās politiskajās nostādnēs, jo īpaši tajās, kas attiecas uz sievietēm kopumā, un ar invaliditāti saistītajās politiskajās nostādnēs;

c) jānovērš visi šķēršļi, kas liedz vai ierobežo sievietes ar invaliditāti līdzdalību, un jānodrošina, ka sievietes ar invaliditāti, kā arī meiteņu ar invaliditāti viedokļi un uzskati ar pārstāvošo organizāciju starpniecību tiek ņemti vērā, izstrādājot, īstenojot un uzraugot visas programmas, kas ietekmē šo personu dzīvi; un sievietes ar invaliditāti ir jāiekļauj visās valsts monitoringa sistēmas jomās un struktūrās;

d) jāapkopo un jāanalizē dati par sievietes ar invaliditāti stāvokli visās ar viņām saistītajās jomās saziņā ar sievietes ar invaliditāti organizācijām, lai vadītu ar 6. panta īstenošanu saistītās politikas plānošanu un lai izskaustu visas diskriminācijas formas, jo īpaši daudzkārtēju un vienlaicīgu dažādu veidu diskrimināciju, un uzlabotu datu vākšanas sistēmas, kas nepieciešamas atbilstīgam monitoringam un novērtēšanai;

e) jānodrošina, ka visa starptautiskā sadarbība, kā arī to mērķvērtības un rādītāji, tiek īstenoti, ievērojot un iekļaujot ar dzimumu un invaliditāti saistītos aspektus, un ka tiek ietverti dati un statistikas dati par sievietēm ar invaliditāti, īstenojot Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam un citus starptautiskos pamatprincipus, tostarp ilgtspējīgas attīstības mērķi.

64. Dalībvalstīm jāveic visi atbilstošie pasākumi, lai nodrošinātu sievietes ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu, tostarp:

a) jāatceļ tiesību akti vai politiskās nostādnes, kas liedz sievietēm ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem efektīvi un pilnībā piedalīties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē, tostarp tas attiecas uz tiesībām veidot un apvienoties sievietes un jo īpaši sievietes ar invaliditāti organizācijās un tīklos;

b) jāpieņem rīcības pasākumi, kuros pausts solījums saziņā ar sievietes ar invaliditāti organizācijām nodrošināt sievietes ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu, lai nekavējoties risinātu nevienlīdzību un lai garantētu, ka sievietēm ar invaliditāti ir tādas pašas iespējas kā citiem. Šādi pasākumi jāpieņem jo īpaši attiecībā uz tiesas pieejamību, vardarbības izskaušanu, cieņu pret dzīvesvietu un ģimeni,

seksuālo dzīvi un reprodūktīvajam tiesībām, veselību, izglītību, nodarbinātību un sociālo aizsardzību. Publiskajiem un privātajiem pakalpojumiem un labierīcībām, ko izmanto sievietes ar invaliditāti, jābūt pilnībā pieejamiem saskaņā ar Konvencijas 9. pantu un Komitejas Vispārējo komentāru Nr. 2 (2014) par pieejamību, un publisko un privāto pakalpojumu sniedzējiem jābūt apmācītiem un izglītotiem piemērojamo cilvēktiesību standartu un vērtību jomā, lai viņi varētu sniegt atbilstīgu vērību, atbalstu un palīdzību sievietēm ar invaliditāti;

c) jāpieņem efektīvi pasākumi, lai nodrošinātu, ka sievietēm ar invaliditāti ir pieejams atbalsts, kas viņām var būt nepieciešams savas rīcībspējas īstenošanai saskaņā ar Komitejas Vispārējo komentāru Nr. 1 (2014) par vienlīdzīgu tiesībspējas atzīšanu, lai paustu savu brīvu un apzinātu piekrišanu un lai pieņemtu lēmumus par savu dzīvi;

d) jāatbalsta un jāveicina sieviešu ar invaliditāti organizāciju un tīklu izveidošana un jāatbalsta un jāmudina sievietes ar invaliditāti uzņemties vadošo lomu sabiedriskajās lēmumu pieņemšanas struktūrās visos līmeņos;

e) jāveicina īpašu pētījumu veikšana par sieviešu ar invaliditāti stāvokli, jo īpaši pētījumi par to, kas kavē sieviešu ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu visās ar viņām saistītajās jomās; jāizvērtē dati par sievietēm ar invaliditāti, apkopojot datus par personām ar invaliditāti un par sievietēm kopumā; atbilstīgi jāvirza politika par sieviešu ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu; jāiesaista sievietes ar invaliditāti un viņas pārstāvošās organizācijas datu vākšanas plānošanā, īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā, kā arī jāapmāca vākt datus; jāizveido konsultāciju mehānismi, lai izveidotu sistēmas, kas spēj efektīvi identificēt un atklāt sieviešu ar invaliditāti daudzveidīgo dzīves pieredzi, lai varētu uzlabot valsts politiku un praksi;

f) jāatbalsta un jāveicina starptautiskā sadarbība un palīdzība tādā veidā, lai tā saskanētu ar visiem valsts īstenojamiem centieniem novērst tiesiskos, procesuālos, praktiskos un sociālos šķēršļus, kas kavē sieviešu ar invaliditāti pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu viņu kopienās, kā arī valsts, reģionālajā un pasaules līmenī, un jāiekļauj sievietes ar invaliditāti to starptautiskās sadarbības projektu un programmu izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā, kas ietekmē viņu dzīvi.

65. Dalībvalstīm jāņem vērā ieteikumi, ko sniedz attiecīgās ANO struktūras, kas nodarbojas ar dzimumu līdztiesības jautājumiem, un jāpiemēro tie attiecībā uz sievietēm un meitenēm ar invaliditāti.⁷³

⁷³ Sk. E/CN.6/2016/3. Sk. arī: Eiropas Komisija, Starptautiskās Darba organizācijas Starptautiskais apmācības centrs un "ANO sievietes", *Handbook on Costing Gender Equality* (New York, 2015), pieejams www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/7/handbook-on-costing-gender-equality; "ANO sievietes", *Guidebook on CEDAW General Recommendation no. 30 and the UN Security Council resolutions on women, peace and security* (New York, 2015), pieejams www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/8/guidebook-cedawgeneralrecommendation30-womenpeacesecurity; "ANO sievietes", *Guidance Note on Gender Mainstreaming in Development Programming* (New York, 2014), pieejams www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/02/gender-mainstreaming-issues; "ANO sievietes", *Guide for the Evaluation of Programmes and Projects with a Gender, Human Rights and Intercultural Perspective* (New York, 2014), pieejams www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2014/7/guide-for-the-evaluation-of-programmes-and-projects-with-a-gender-perspective; "ANO sievietes" *Monitoring Gender Equality and the Empowerment of Women and Girls in the 2030 Agenda for Sustainable Development: Opportunities and Challenges* (New York, 2015), pieejams www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/9/indicators-position-paper.